

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จิตรกรรมฝาผนังเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ มีรูปแบบเฉพาะที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางด้านศิลปกรรมของจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันได้เกิดปัญหาการชำรุดของงานจิตรกรรม อันเกิดจากระยะเวลา สภาพภูมิอากาศ ความชื้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคนิค “Tempera” มีเป้าหมายในการลดความเค็มของปูน เพื่อป้องกันคราบเกลือเกาะบนผนังและทำลายผลงานในภายหลัง โดยทิ้งให้ผนังแห้งแล้วจึงเขียนสีด้วยเทคนิคสีฝุ่นผสมกาว เพื่อช่วยยึดเกาะผนังกับเนื้อสี ซึ่งโดยความจริงแล้วเทคนิค “Tempera” นี้ไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย เพราะทำให้เกิดการร่อนกะเทาะขาดความคงทนในภายหลัง จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขและลดปัจจัยการชำรุดดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาทดลองเทคนิควิธีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังด้วยเทคนิคการเขียนจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียก
- 2 เพื่อศึกษาทดลองค้นคว้าการใช้เทคนิค เช่น การฉาบปูน การผสมปูน ตลอดจนการเขียนและคุณลักษณะต่างๆของสีที่ใช้ในงานจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียก
- 3 จากการศึกษาค้นคว้าทดลองเพื่อนำความรู้ที่ได้มารวบรวมจัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการเพื่อเผยแพร่
- 4 เพื่อส่งเสริมการนำเทคนิคการเขียนจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียกไปใช้ปฏิบัติงานในวงการศิลปะและการศึกษาศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมมติฐานของการศึกษา

- 1 เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาที่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหายของจิตรกรรมฝาผนังภายใต้ปัจจัยต่างๆ
- 2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์เทคนิควิธีการที่ใช้ในการเขียนจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียก
- 3 เพื่อศึกษาค้นคว้าปรับปรุงเพื่อหาเทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียกที่มีความคงทนถาวรต่อ สภาพภูมิอากาศ

- 4 เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลความรู้ด้านวิชาการจากการพัฒนาเทคนิควิธีการการทำจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียกและเพื่อเผยแพร่เทคนิคการเขียนที่หาได้ยากในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาวิจัยเทคนิควิธีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังการเขียนสีบนปูนเปียกที่สามารถนำมาประยุกต์ เพื่อปฏิบัติงานได้จริงในการบูรณะสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังและใช้ในการเรียนการสอนนักศึกษาศิลปะเพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้ระยะเวลาและงบประมาณปี 2551

การวิจัยหรือแบบแผนการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยแบบสัมมนาเชิงปฏิบัติการและทดลองเทคนิควิธีการในการทำพื้น และการใช้สีการจัดทำวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม โดยระดมความรู้จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านงานเขียนสีบนปูนเปียก และผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งศึกษาเทคนิควิธีการจากต่างประเทศเช่น ญี่ปุ่น, เวียดนาม เป็นต้น ที่มีการเขียนจิตรกรรมฝาผนังด้วยเทคนิคจิตรกรรมฝาผนังการเขียนสีบนปูนเปียก แล้วนำมาสังเคราะห์หาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 สามารถเข้าใจและปฏิบัติงานการเขียนจิตรกรรมฝาผนังการเขียนสีบนปูนเปียกได้
- 6.2 สามารถเรียนรู้ในการปฏิบัติการทางเทคนิคในรายละเอียดเช่น การขบปูน การผสมปูน ตลอดจนสามารถเข้าใจกระบวนการทำงานทั้งหมดของการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียกได้
- 6.3 จัดทำหนังสือเอกสารทางวิชาการที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการต่างๆในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียก
- 6.4 สามารถส่งเสริมเพื่อทำการเรียนการสอนภายใต้รูปแบบจิตรกรรมแนวประเพณีและจิตรกรรมร่วมสมัยเพื่อให้เกิดการขยายผลทางความรู้เกี่ยวกับการนำเทคนิคจิตรกรรมฝาผนังปูนเปียกให้เป็นที่รู้จักและเกิดประโยชน์ต่อการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สีฝุ่น (TEMPERA)

สีฝุ่น เป็นสีเริ่มแรกของมนุษย์ ได้มาจากธรรมชาติ ดิน หิน แร่ธาตุ พืช สัตว์ นำมาทำให้ละเอียด เป็นผง ผสมกาวและน้ำ กาวทำมาจากหนังสัตว์ กระจกสัตว์ สำหรับช่างจิตรกรรมไทยใช้ ยางมะขวิด หรือกาวกระถิน ซึ่งเป็นตัวช่วยให้สีเกาะติดพื้นผิวหน้าวัตถุไม่หลุดได้โดยง่าย ในยุโรปนิยมเขียนสีฝุ่น โดยผสมกับกาวยาง กาวน้ำ หรือไข่ขาว สีฝุ่นเป็นสีที่มีลักษณะทึบแสง มีเนื้อสีค่อนข้างหนา เขียนสีทับ กันได้ สีฝุ่นมักใช้ในการเขียนภาพทั่วไป โดยเฉพาะภาพฝาผนัง ในสมัยหนึ่งนิยมเขียนภาพฝาผนัง ที่เรียกว่า สีปูนเปียก (Fresco) โดยใช้สีฝุ่นเขียนในขณะที่ปูนที่ฉาบผนังยังไม่แห้งดี เนื้อสีจะซึมเข้าไป ในเนื้อปูนทำให้ภาพไม่หลุดลอกง่าย สีฝุ่นในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นผงเมื่อใช้งานนำมาผสมกับน้ำโดย ไม่ต้องผสมกาว เนื่องจากในกระบวนการผลิตได้ทำการผสมแล้ว การใช้งานเหมือนกับสีโปสเตอร์

2. สีโปสเตอร์ (POSTER COLOUR)

สีโปสเตอร์ เป็นสีชนิดสีฝุ่น (Tempera) ที่ผสมกาวน้ำบรรจุเสร็จเป็นขวด การใช้งานเหมือนกับสีน้ำ คือใช้น้ำเป็นตัวผสมให้เจือจาง สีโปสเตอร์เป็นสีทึบแสง มีเนื้อสีข้น สามารถระบายให้มี เนื้อเรียบได้ และผสมสีขาวให้มีน้ำหนักอ่อนลงได้เหมือนกับสีน้ำมัน หรือสีอะคริลิกสามารถระบายสีทับกันได้ มักใช้ในการวาดภาพ ภาพประกอบเรื่อง ในงานออกแบบ ต่าง ๆ ได้สะดวกในขวดสีโปสเตอร์มีส่วนผสมของกลีเซอริน จะทำให้แห้งเร็ว

3. สีน้ำ (WATER COLOUR)

สีน้ำ เป็น สีที่ใช้กันมาตั้งแต่โบราณ ทั้งในแถบยุโรป และเอเชีย โดยเฉพาะจีน และญี่ปุ่น ซึ่งมีความสามารถในการระบายสีน้ำ แต่ในอดีตการระบายสีน้ำมักใช้เพียงสีเดียว คือ สีดำ ผู้ที่จะระบายได้อย่างสวยงามจะต้องมีทักษะการใช้พู่กันที่สูงมาก การระบายสีน้ำจะใช้น้ำเป็นส่วนผสม และทำละลายให้เจือจาง ในการใช้สีน้ำ ไม่นิยมใช้สีขาวผสมเพื่อให้น้ำหนักอ่อนลง และไม่นิยมใช้สีดำผสมให้น้ำหนักเข้มขึ้น เพราะจะทำให้เกิดน้ำหนักมืดเกินไป แต่จะใช้สีกลางหรือสีตรงข้ามผสมแทน ลักษณะของภาพวาดสีน้ำ จะมีลักษณะใส บาง และสะอาด การระบายสีน้ำต้องใช้ความชำนาญสูงเพราะผิดพลาดแล้วจะแก้ไขยากจะระบายซ้ำ ๆ ทับกันมาก ๆ ไม่ได้จะทำให้ภาพออกมามีสีขุ่น ๆ ไม่น่าดู หรือที่เรียกว่า สีเนา สีน้ำที่มีจำหน่าย

4. สีอะครีลิค (ACRYLIC COLOUR)

สีอะครีลิค เป็นสีที่มีส่วนผสมของสารพลาสติคโพลีเมอร์ (Polymer) จำพวก อะครีลิค (Acrylic) หรือ ไวนิล (Vinyl) เป็นสีที่มีการผลิตขึ้นมาใหม่ล่าสุด เวลาจะใช้นำมาผสมกับน้ำ ใช้งานได้เหมือนกับสีน้ำ และสีน้ำมัน มีทั้งแบบโปร่งแสง และทึบแสง แต่จะแห้งเร็วกว่าสีน้ำมัน 1 - 6 ชั่วโมง เมื่อแห้งแล้วจะมี คุณสมบัติกันน้ำได้และเป็นสีที่ติดแน่นทนนาน คงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ ยืดเกาะติดผิวหน้าวัตถุได้ดี เมื่อระบายสีแล้วอาจใช้น้ำยาวานิช (Vanish) เคลือบผิวหน้าเพื่อป้องกัน การขูดขีด เพื่อให้คงทนมากยิ่งขึ้น สีอะครีลิคที่ใช้วาดภาพบรรจุในหลอด มีราคาค่อนข้างแพง

5. ภาพ Fresco

คำว่า Fresco มาจากคำในภาษาอิตาเลียน หมายถึงความสดใหม่ เป็นวิธีการวาดภาพโดยใช้น้ำละลายสีลงในปูนที่ยังไม่แห้ง

เมื่อสีเริ่มซึมลงไปบนผนัง ก็จะเริ่มเป็นเนื้อเดียวกับปูนพร้อมกับที่ผนังเริ่มแข็งตัว จากนั้นจะอยู่ในสภาพที่แข็งตัวอย่างมาก

6. ภาพ Secco

คำว่า Secco หมายถึง สภาพที่แห้ง ภาพ Secco เป็นภาพวาดโดยใช้น้ำเพื่อให้ปูนเกิดความชื้นจากนั้นใช้น้ำและปูนมาละลายสี

ภาพวาดประเภทนี้จะไม่ซึมลงไปบนเนื้อของผนังดังเช่นภาพ Fresco แต่จะใช้น้ำทำให้สีติด จึงไม่ค่อยทนทาน

ส่วนโทนสีจะมีลักษณะมัว ไม่สวยสดเหมือนกับภาพ Fresco

7. ภาพ Fresco – Secco

โดยทั่วไปเรียกว่าภาพ Fresco (หรือเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น) แต่ในบรรดาผลงานที่มี ภาพ Fresco จริงๆมีไม่มากนัก

นี่เป็นเพราะความยากของเทคนิคการวาดแบบ Fresco ตามที่ได้กล่าวถึงต่อไป หลังจากวาดภาพ Fresco เสร็จ เมื่อภาพฝาผนังแห้งแล้ว จะใช้เทคนิคแบบ Secco เพื่อแก้ไขโดยรวมหรือวาดรายละเอียดเพิ่ม จึงเรียกว่าภาพ Fresco – Secco

ในอดีตอันยาวนาน เฉพาะส่วนที่เป็น Secco จะแยกออกมา โดยส่วนที่เป็นภาพ Fresco ซึ่งอยู่ในสภาพที่งดงาม ได้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่ดีของภาพ

8. ภาพ Tempera

เมื่อเทียบกับภาพ Fresco และภาพ Secco ซึ่งไม่มีอินทรีย์วัตถุ ภาพ Tempera คือภาพวาดที่ใช้วัสดุสังเคราะห์ซึ่งมีคุณสมบัติทางอินทรีย์ทำให้สีติด เช่น ไข่ขาว กาว น้ำยาง ยางสังเคราะห์

ในความหมายที่แคบลงมา จะเรียกการวาดภาพที่ใช้วัสดุเฉพาะสำหรับภาพ Tempera บางครั้งอาจวาดลงบนปูนที่แห้งแล้ว

ภาพฝาผนังของประเทศญี่ปุ่น เช่น ที่วัดโฮริวจิ และ Takamatsuzuka ใช้วิธีการวาดแบบ Tempera วัสดุที่ใช้มีคุณสมบัติทางอินทรีย์ คุณสมบัติจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จะมีความทนทานน้อยหากไม่เก็บรักษาอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในวิธีการวาดภาพดังกล่าว ส่วนที่บังเอิญถูกวาดในขณะที่ปูนยังไม่แห้งจะกลายเป็นภาพ Fresco กล่าวคือ แม้ไม่เจตนาใช้วิธีการวาดแบบ Fresco แต่สุดท้ายอาจได้ภาพ Fresco กรณีของวัดโฮริวจิ ผนังมีคุณสมบัติเป็นดินขาว จึงไม่สามารถเป็นภาพ Fresco ได้ แต่ที่ Takamatsuzuka ผนังเป็นปูนซึ่งมีคุณสมบัติเดิมเป็นหิน มีความแข็ง ปูนจึงแห้งช้า จึงมีบางส่วนที่กลายเป็นภาพ Fresco ได้ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ภาพฝาผนังทุกชนิดที่วาดลงบนปูน ส่วนมากจะ¹ได้เป็นภาพ Fresco แต่ยากที่จะตัดสินว่าภาพฝาผนังคือภาพ Fresco หรือไม่